

Saldırgan Küreselleşme Çağı

Durmuş Hocaoğlu

2023-İkibinyirmiiç, ISSN 1303-0434., Sayı: 23., 15 Mart 2003., Ankara., s.6-13

Durmuş Hocaoğlu., *2023-İkibinyirmiiç* Makale Sıra Numarası: 1

Bibliyografya Künyesi:

Hocaoğlu, Durmuş., "Saldırgan Küreselleşme Çağı", *2023-İkibinyirmiiç*, ISSN 1303-0434., Sayı: 23., 15 Mart 2003., Ankara., s.6-13 (8 sayfa)

İstatistikî Bilgiler (Dipnotlar dâhil):

Sayfa: 8; Kelime: 4.350; Krk.: Boşluksuz: 29.400; Boşluklu: 33.790

Matbû metni tarayarak dönüştüren ve düzenleyen:

Durmuş Hocaoğlu

Saldırgan Küreselleşme Çağı

• DURMUŞ HOCAOĞLU MARMARA ÜNİVERSİTESİ ÖĞRETİM GÖREVLİSİ

I.I. Giriş ve Umûmî Tasvir

Geçen Yüzyıl'ın en bâriz karakteristik niteliğinin bir "batı yüzyılı" olmak şeklinde tebârüz ettiğini belirterek işe başlayalım.

• Batı'nın onyedinci yüzyılda start alan, onsekinci yüzyılda çığ- lığa, ondokuzuncu yüzyılda kük-

remeye dönüşen yükselişi bu yüz- yılın başında zirveye tırmanmış ve sonunda ise tam ve kat'i bir zaferle taçlanmış, en üst değerine ulaşmış- tır: Batı, kendi dışındaki dünyayı gerçek anlamda mağlûp etmiştir!

• Asrın başındaki manzara'yı umûmiye özetle şöyledir: Umûmen Batı, husûsen Avrupa, Mağrib'den Maşrik'a bütün dünyayı ele geçir- miştir; hemen-hemen bütün dün- ya kolonize edilmiş, bütün rakip- ler bertaraf kılınmıştır; Orta-Asya târumâr edilmiş, binlerce yıllık kültür

ve medeniyet havzaları olan Hind ve Çin aleni ve/ya zımnî birer sö- mürgeye tahvil edilmiş ve en mühi- mi de, bin yıllık Haçlı seferleri ni- hâi noktasına varmaya çok yaklaştı- rılmıştır: Âlem-i İslâm'ın keskin kılın- cı Osmanlı çökertilmiş, yetim kalan bütün İslâm milletlerinin boynuna kölelik prangası vurulmuştur. Dün- ya'nın güç merkezi sûret-i kat'iyede Garb'dadır; Garb'da ve Garb-ı As- lî olan Evropa'da. İngiltere, 50 mil- yon kilometre kareye yayılan muaz- zam kolonî imparatorluğu ile üye- rinde güneşin batmadığı çağdaş At- lantis'tir. Evet; Avrupa zirvededir; tam anlamıyla bir "belle époque" yaşamaktadır.

• Asrın sonundaki manzara ise bunun daha da sofistike bir hâle getirilmesi olmuştur; bir bakıma, dünya, tarihin sonuna batıda ulaş- mıştır.

• Ancak, 20nci asrın başı ile son- u arasındaki yüz yılda vukua ge- len hâdiseler çok sarsıcı olmuştur. Asrın başında girildiğinde dünya bir imparatorluklar dünyası idi; Asır'da meydana gelen en büyük de- ğişmelerden birisi bu imparator- lukların tasfiyesi oldu. Asırlık kök- leri bulunan Osmanlı, Rus, Alman- ya, Avusturya-Macaristan, Çin ve Britanya İmparatorlukları, üst-üste kopan büyük fırtınalarla birer-birer ve arkalarında büyük problemler bırakarak tarihten çekildiler.

• İmparatorlukların ortadan kalkmasına paralel olarak milli- yetçilik ve ulus-devlet formu büt- ün dünyada yükseldi; ancak, asrın sonlarına doğru bir çözülme ve bu- na zıt olarak da yeniden yapılanma ve çap genişletme sürecine girmeye başladı.

• Bu yüzyılda dünya iki büyük devrim görmüştür; birincisi, ilki, önce ve en mühimi olarak Rusya'da ve sonra da Çin'de kanlı ihtilâllerin ürünü olan Komünist Devrimler, ikincisi de İran'da vuku bulan İslâm Devrimi oldu. İlkinin ilki ken- di iç çelişkilerinin sonucunda asrın sonunu göremeden tarih sahnesin- den çekilirken ikincisi de dejenere oldu, hukuken değilse de fiilen bit- ti. İddialarının altında ezilen İran devrimi ise, kısa zamanda pörsüdü ve asrın sonuna geldiğinde şaşkın ve çâresiz bir hâle düşer oldu.

• Dünya, asrın daha yarısına gelmeden bugüne kadar görülmüş en büyük iki topyekûn çatışma ile kana bulandı; te'sirleri dalga-dalga bütün arzı kuşatan bu savaşların ilkinde, başlangıçta kısaca tasvir ettiğimiz şekilde, Avrupa zirveye tırmandı; ancak, ikincisinde dibe vurdu, bu defa Amerika zirveye tırmandı, ama neticeten kazanan yine Batı idi; zîra Harbin getirisi Batı'nın bir cebinden başka bir cebine aktarılmıştı.

• II. Harp iki kutuplu ve her ân yok edici bir çatışmaya girebilecek bir dünya yarattı; daha önce hiç bilinmeyen ve bir yirminci asır terimi olan "Soğuk Savaş" ile ifade edilen bu dönem, Sovyetler'in çöküşü ile sona erince dünya tek kutuplaşmıştı.

• Asrın ortalarında dünyanın en büyük ekonomik gücü olan ABD'nin dünya pastasındaki payı daraldı, ancak, askeri gücü durmadan büyüdü; asrın sonun doğru ise iyiden-iyiye rakipsiz kaldığı için saldırgan bir politikayı pervasızca tâkip edebilecek bir hâle geldi.

• Demir Perde'nin çöküşü ile tek kutuplaşmış dünya, sâdece tarih felsefecilerinin tartıştığı zannedilen "tarihin sonu" kavramının nasıl can yakıcı bir aktüel politikaya dönüştüğüne şahit oldu. Batı'nın kışkırtıcı ideologlarından Fukuyama dünyanın tarihin sonuna geldiğini söyledi: Tarihin Sonu, "Liberal Kapitalist Hegemonya'dır" [The End of History?]; Huntington ise bu sonun ne şekilde olacağını tasarlandığını açıkladı: Batılı ve batılı-olmayan medeniyetler arasındaki çatışma [The Clash of Civilizations?]

• Fakat Türkiye'de henüz pek fazla kimsenin dikkatini çekmeyen bir başka mühim gelişme, Batı'nın kendi içindeki çatlak olmuştur. Şöyle ki: En büyük "Avrupa İç Harbi" (European Civil War)¹ olan II. Harbin nihâyetinde Avrupa tâkatten düştü ve dünya güç merkezi Avrupa'dan Atlantik-ötesine taşındı; bunun sonucu, hem Avrupa'ya eski gücünü ve prestijini iade etmek ve hem de daha da tahrip olmasını önlemek için "kurucu babalar" (founding fathers) olarak anılan Dante, Pierre Du Bois, George

Podiebrad, Petrarch, Duc de Sully, Rousseau, Montesquieu, Saint-Simon, Proudhon, Leibniz, Nietzsche, Hugo, Bentham, Abbé de Saint Pierre, Immanuel Kant, Ortega y Gasset ve ilââhir... gibi büyük düşünürlerin asırlardır diri tuttuğu "Avrupa Birleşik Devletleri" idealinin tahakkuku gâyesine mâtüfen günümüzde sondan bir önceki safha olan Avrupa Birliği formuna ulaşan ve başşehri, parlamentosu, siyâsi partileri, bayrağı, parası, merkez bankası, ordusu, dünyanın diğer ülkelerinde "büyükkelçi" sıfatı taşıyan temsilcileri gibi tüm müesseseleri tahakkuk etmiş ve anayasa, dışişleri bakanlığı, başbakanlık ve devlet başkanlığı gibi müesseseleri de yolda olan ve bütün bu semboller ve müesseseleri ile bağımsız bir federal veya konfederal devlete dönüşmeye başlayan, "Birleşmiş Avrupa"nın ağır-ağır tahakkuk ettirilmesi oldu.

• Avrupa'nın bu gelişmesi, II. Harp'ten beri ABD ile Avrupa arasındaki "Atlantik İşbirliği"nin (Atlantic Partnership) de yavaş-yavaş sonunun gelmesine ve onun yerine "Atlantik Çatlağı"nın (Atlantic Rift) ikame olmasına yol açtı; öyle ki, bu gelişmenin ABD için tehlike olduğunu ileri süren akademik yazılar dahi yayınlanmaya² ve hattâ yakın zamanlarda artık medeniyetler arası çatışmanın "Batı ve diğerleri" (West and the Rest) arasında değil Amerika ile Avrupa arasında vuku' bulacağı dahi ciddiyetle ileri sürülmeye başlandı.³

• Bu arada, İslâm dünyası, Asr'ın başında en büyük korumaya kalkanı olan Osmanlı'yı kaybetti ki bu, O'nun için en büyük felâketlerin başlangıcı olmuştur. Müslüman-

lar babasız yetîme, imâmesi kaybolmuş tesbih tânelerine döndüler.

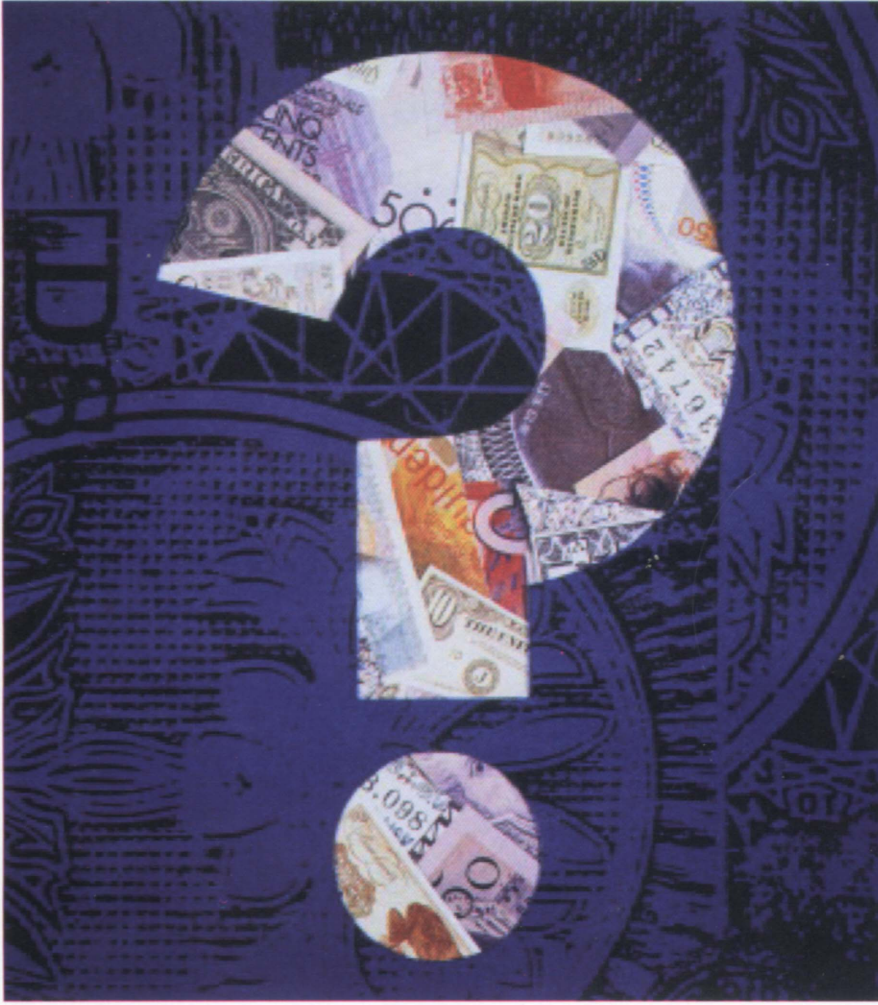
• Fakat yirminci asrın en bâriz karakteristik vasfı, hiç kuşkusuz, "Küreselleşme" denen hâdise olmuştur; dünyanın, son yüz yıllık döneminde yaşamış olduğu mace-rânın, neredeyse tamamını tek başına hulâsa etmeye muktedir olan Küreselleşme.

O sebeple bu yazının bundan sonraki kısmında, hem bir nevi' bir tarih muhâsbesi ve hem de bir gelecek projeksiyonu mâhiyetinde olmak üzere, an hatlarıyla bu temel konu üzerinde duracağız.

I.II. Tanım Problemi: Küreselleşme, Tanımlanabilir Birşey midir?

Bir yirminci yüzyıl kavramı olan Küreselleşme (Globalization) hakkında en kolay söylenebilecek şey, efrâdını câmi' ağıyarını mâni' bir tanım çerçevesine dâhil edilemeyecek kadar karmaşık ve muğlak birşey olduğudur. Nitekim, sâdece Küreselleşme'nin kendisinde değil ve fakat onun doğrudan ya da dolaylı olarak yolaçmış olduğu kavramsal düzeydeki karmaşaya, aynı zamanda onunla birlikte ortaya çıkan terimlerde de rastlamaktayız. Meselâ "yırtıcı küreselleşme" (predatory globalization) [Richard Falk], "saldırgan küreselleşme" (aggressive globalization),

“ekonomik küreselleşme”, “kültürel küreselleşme”, “siyâsî küreselleşme”, “yek vücut küreselleşme” (corporate globalism) gibi doğrudan küreselleşmeye ilişkin kavramlar yanında, “exceptionalism”, “exemptionalism” (istisnâcilik) ve ayrıca, global ve local kelimelerinin birleşiminden mürekkep “glokalleşme” (glocalization), “küresel-latinleşme” (glolatinization) [Jacques Derrida] gibi kavramlar da tedâvülde dolaşmakta olduğu gibi “dünya milliyetçiliği” (world nationalism), “normatif globalizm”, “dünya parlamenterizmi” gibi kavramlar da yine onunla ilintili ve ilgili olmak üzere karşılaştığımız kavramlardır. Bunun yanında, “tarihin sonu” ve “milenyumculuk / milenaryancılık” gibi terimler dahi, bu çerçevede fikir piyasasında harâretli tartışmalara sebep olacak şekilde ihyâ edilen kadîm kavramlardandır.

Tekrar temas edileceği üzere, Küreselleşme bir gerçeklik olarak eski olmakla berâber isim olarak çok yeni; ilkin II. Dünya Harbi

sonrasında ortaya çıkmış ve hızla yaygınlaşmıştır. Meselâ, İngilizce literatürde 1940’da henüz bu konuda bir yayına rastlanmazken sayı 1950’de 82’ye, 1960’da Marshall McLuhan’ın “Understanding Media: The Extensions of Man” isimli eserinde zikrettiği “Global Köy” (Global Village) tâbirinden sonra artarak 303’e ve bilâhare 1970’de 1766’ya ve 1980’de ise 4496’ya yükselmekte⁴ ve fakat bu tarihten sonra ise, gerek kavram ve gerekse de yayınlar sürekli tırmanış göstermektedirler.

Bu müphem, ucu açık kavramın aydınlatılmasına yönelik birçok teşebbüs bir araya getirildiğinde adeta bir tanımlar yığını ile karşılaşmakta olduğumuzu söyleyebiliriz ki bu da karşımıza başka tür bir küresellik ortaya çıkarmaktadır diyebiliriz: Bir başlangıcı ve bitişi olmadığı için sınırlı ama sonsuz bir yüzey kabul edilen küre gibi, Küreselleşme’nin de hemen ucundan tutulabilecek bir başlangıç (Archimedes) noktası ve görünür bir bitiş noktası

olmadığı için, “küresel”, yâni, sınırlı ama sonsuz bir kavramlar yığını olduğunu söyleyebiliriz.

Başlangıçta da dile getirmeye çalıştığımız üzere, Küreselleşme efrâdını câmi’ ağıyarını mâni’ bir tanım çerçevesine dâhil edilemeyecek kadar karmaşık ve muğlak birşey. İmdi: Karmaşık ve muğlak da olsa “birşey”; burası muhakkak, mes’elenin bu tarafı sûret-i kat’iyyede ne muğlak ve ne de karmaşık; ama “nasıl birşey”? Bir olgu mu, bir süreç mi, irâde dışı tarihî bir kader mi; ne? Yoksa daha başka ve daha karmaşık bir “şey” veya bir “şeyler kompleksi” mi? Gerçekten de, Küreselleşme, birçok bakımdan bir olgu ve/ya bir süreç olarak anlaşılabilir; ancak, muhakkak ki fizikî/tabii değil, beşerî; insan eseri.

Küreselleşme’nin tanımı, yâni “ne olduğu” hakkındaki vuzuh-suzluğun en temelli sebebinin, esas olarak, bu olgunun dış-dünyada bir karşılığı bulunan ontik bir yanı olmaması, yâni bir “şey” olmayan “birşey” olduğunu ve ikinci olarak da her tanımlama bir sınırlandırma olduğuna binâen, sınırlandırılarak belirli bir çerçeveye hapsedilemeyecek kadar hacimli ve aynı zamanda amorf olduğunu da söyleyebiliriz. İmdi, şâyet ontolojik bir değeri hâiz, yâni bir “şey” olmuş olsaydı, dış-dünyada bizden bağımsız olarak var-olan her şey ve her olgu gibi sâdece bir “var-olan” ve/ya “olmakta-olan” olmakla eleştiriye kapalı olacağından daha sıhatli bir târif çerçevesine oturtulabilmesinin de kaabil olabileceğini düşünebilirdik. Hâlbuki küreselleşme, kendisinden ne anlaşılırsa anlaşılırsın, insandan/insanlıktan bağımsız olarak “kendinde var-olan birşey” (yâni bir “şey”) değil; binâenaleyh, insanın/insanlığın eseri olarak “var-kılınmış olan birşey” (yâni bir “şey” değil) olmakla ontolojinin değil aksiyolojinin konusuna girmekte, eleştiriler ve değerlendirmeler altına konmakta ve bu da bir ucu kesin kabul diğer ucu kesin red olmak üzere düal bir kabul-red kategorizasyonundan oluşan geniş bir spektrum üzerinde birtakım değer hükümleri altına konarak tartışmalara sebebiyet vermektedir. Bu durumun elbette yadrganır bir

tarafı olmasa gerek; hattâ tartışma konusu olmaması yadırganmamalı, insan'a, onun algı ve takdirine bağlı olan herşey için mukadder olan ve olması gerekenden küreselleşmenin müstağnî kalması elbette düşü- nülemez birşeydir.

Bu da, onun niçin zor tanımlanabilir bir kavram olduğunu göstermeye tek başına açıklamaya dahi muktedirdir. Açıkça söyleyebiliriz ki, bu keyfiyet, küreselleşmenin mücerret bir felsefî kavram, nötr bir alan olmayıp, tam aksine, müşahhaslar dünyasına âit çok netâmeli bir olguya işâret eden nesnel içerikli bir kavram olmasından ileri gelmektedir.

Nitekim, konu hakkında dikkatleri çeken önemli bir husus, bu târif karmaşıklığına rağmen yine de ortalama bir toparlamanın mümkün olmasının yanında, bu tanımlama teşebbüslerinin, ekseriyetle küreselleşme karşısındaki belirli bir duruşun referans alındığını göstermesidir. Bu tanımlı yapanlar, felsefî, dinî, ideolojik, ahlâkî, siyâsî v.b. bakımlardan nerede ve nasıl durmakta iseler, ona göre bir idrâk ve takdir geliştirerek küreselleşme hakkında, “iyi-kötü”, “doğru-yanlış”, “haklı-haksız” gibi düalitelere müteşekkîl kategorilerden oluşan aksiyolojik netîcelere ve hükümlere ulaşmaktadırlar.

Küreselleşme'nin belki asla hiç bir şekilde tam mutmaîn kılıcı bir tanımının yapılamamasına, bu babdaki her teşebbüse en az bir îtiraz yöneltilebileceğine bir misâl olmak üzere, Sekizinci Beş Yıllık Plan'daki şu sâdeleştirilmiş tanıma bakalım:⁵

“Küreselleşme, ekonomik, siyâsî sosyal ve kültürel anlamda bâzı ortak değerlerin yerel ve ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasını ifâde etmektedir.”

Tabiatıyla, bu konuya müteallik her tanım denemesi gibi yetersiz bulunabilecek bu cümlede en fazla îtiraz edilecek noktaların birincisi, birşeylerin küresel çapta yayıldığını ifâde eden olgusal bir tesbit ve ikincisi de bu tesbitin tasdik ve tasvibini tazammun eden “bâzı ortak değerler” ibâresidir. Olgusal tesbit, bu yayılışın adetâ fizikî mânâda, beşerî irâdeden bağım-

sız ve durdurulamaz bir süreç olduğunu îmâ ederek onu irâde-dışı bir meşrûiyet zemînine oturturken, “bâzı ortak değerler” ibâresi ile de bu meşrûiyet zemîni daha da ileri götürülerek beşerîleştirilmektedir ki buradan şöyle bir sonucun çıkması da herhâlde normal addedilmelidir: Küreselleşme, insan irâdesinden bağımsız olarak ilerleyen bir süreç, bir “tarihî kader”dir ve dahi bütün insanlığın ortaklaşa bir irâde ve rızâî bir mutâbakat ile kabûl ettiği bâzı ortak değerlerden ibârettir. Ama bu “ortak değerler” sâdece ve yalnız demokrasi v.b. gibi “müsbet” olarak nitelendirilebilecek değerlendirebilecek türden midir, yoksa belirli bir “hâkim” medeniyet ve kültürün diğer medeniyet ve kültürleri birtakım yollarla ezmesi veya hepten yok etmesi midir?

I.III. Küreselleşme: Yeni Bir Durum mu?

Fakat yine de bütün bunlara rağmen, küreselleşme ile ilgili olarak söylenebilecek karmaşık olmayan berrak birçok şeyden birisi de, daha birçok konuda olduğuna benzer bir zihin yanılması ile, bu kavramın bütünüyle yeni, yep-yeni bir olguya işâret etmekte olduğunun düşünülmemekte olmasıdır. Hâlbuki, fikrimce, küreselleşme “yep-yeni”, daha önce bir benzeri ve örneği hiç görülmemiş bir olguyu, diğer bir ifâdeyle, tam anlamıyla farklı bir nitelik sâhibi bir “modern durum”u değil, daha önceden de mevcut olan ve fakat Modernite'nin yaygınlaşması (burada en az küreselleşme kadar amorf bir kavram olan ve kanaâtimce Modernite'ni bir uzantısından başka bir şey olmayan Post-Modernite'yi kullanmaktan uzak durmak istiyorum) ile yeni baştan formatlanan kadîm sayılabilecek bir olgunun niteliksel olmaktan ziyade niceliksel olarak kavuşmuş bulunduğu “yeni statü”yü işâret etmektedir ki yeni ve örneksiz tek tarafının bu olduğunu ve bu bakımdan Küreselleşme'nin Modernite'nin hem evrimleşmesi ve hem de küresel çapta rakipsiz kalarak yaygınlaşması olarak anlaşılabileceğini düşündüğümü de be-

lirtmek isterim.

Meselâ, Küreselleşme'nin bir sonucu -belki de aynı zamanda sebebi, veya sebeplerinden birisi- “Dünya Milliyetçiliği”, veya “Normatif Globalizm” denen olgu hiç de yeni ve bilinmeyen birşey olmayıp, tıpkı Milliyetçilik (Nationalism) ve Vatanseverlik (Patriotism) gibi, “Vatanım rû-yî zemîn, milletim nev'i beşer” diyen şâirimizin bu mısraında ifâde edildiği şekliyle bütün dünyayı bir vatan, bütün insanlığı bir millet kabûl etmesi ile âzâmî seviyede, küresel çaptaki bir milliyetçilik olarak da yorumlanabilecek olan Kozmopolitanizm de ismen mevcut değilken dahi, en azından primordial şekliyle, çok eski çağlara kadar geri götürebilmektedir ve meselâ Alexander Deman, Kozmopolitanizm'in tarihini günümüzden yaklaşık 3500 yıl öncesine, Eski Mısır Firavunu III. Tutmosis'e, Friedrich Berber ise 4350 yıl öncesine, Akkad'lı Sargon'a kadar ilerletmektedir.⁶ Bütün dünyanın Batı değerlerinin merkeze alan bir büyük birliğe dönüştürülmesinin ilk teorisi ise tahmîn edilebilenden çok derece eski olup, Romalı Patristik filozof Aurelius Augustinus'un (354-430) “De Civitate Dei Contra Paganus” (Paganlara Karşı Tanrı Devleti'ne Dâir) isimli ese-

rinde temellendirilmiş olup, daha sonraları Katolik Kilisesi tarafından geliştirilerek, dünyanın “milyeniyum” olarak adlandırılan biner yıllık demetlerden oluşan birtakım aşamalardan geçmek sûretiyle Kilise kontrolünde birleştirilmesini öngören kapsamlı bir teoriye dönüştürülmüştür.⁷ Bu teolojik/felsefi temelin büyük te’siriyle, Batı düşünce dünyasında, bütün dünyanın -isim olarak “küresel köy” terimi McLuhan’ın 1960’daki icadından hayli zaman önce ve aynen bu isimle anılmamakla beraber -“birtak köy” hâline getirilmesi ve bunun da Avrupa (Batı) önderliğinde gerçekleştirilmesi fikrinin modern zamanlardaki en büyük teorisyenlerinden olan I. Kant’ın 1784 tarihli “Dünya Yurttaşlığı Amacına Yö-

nelik Genel Bir Tarih Düşüncesi” isimli makalesindeki sunuluş tarzı ve 19. asırda iyiden iyiye tırmanan ve 20. asrın yarısından önce tepe değerine ulaşan Batı-merkezli, daha sahil bir ifâdeyle Kapitalist-Batı merkezli dünya hükümrânlığı demek olan Kolonyalizm ile günümüz küreselleşmesinin arasındaki yegâne fark, “nicelik” farkıdır; “nitelik” değil.

I.IV. Soğuk Savaş’ın Bitişi ve Küreselleşme’nin Kontrolenden Çıkması

Küreselleşme ile ilgili olarak çok kısaca da olsa temas edilmesi gereken en önemli hususlardan birisi, Kapitalizm’in, Soğuk Savaş’ın

nihâyete ermesiyle birlikte bütün rakiplerinden kurtulmuş olmasıdır ki bu dönemden sonra kavramın tanımındaki çeşitlilik ve bu çeşitliliğe paralel olarak karmaşa ve vuzuhsuzluğun artışına da şahit olmaktadır. Meselâ, konuya eğilen hemen herkes gibi “küreselleşme nedir?” sorusuna kolay bir cevap verilemeyeceğine işaret eden Arie M. Kacowicz⁸, Sovyetler’in çökerek dünyanın tek kutuplu hâle gelmesi ile başlayan yeni periyodu müteakiben terimdeki karmaşanın arttığını ve bir efsâne, veya retorik bir cihaz, bir olgu, bir ideoloji, bir gerçeklik, bir ortodoksi ve bir rasyonalite şeklinde algılanabildiğini belirtmektedir. Ve kezâ, daha birçokları gibi, Amentahru Wahlrab’ın isâbetli teşhisinde de ortaya konmuş olduğu üzere⁹, aslında kapitalizm birkaç yüzyıldan beri küresel bir form peşinde koşmakta ise de, şu andaki şekline ancak Demir Perde’nin çöküşünden sonra kavuşabilmiştir.

Tasmanya Üniversitesi’nden William Coleman’ın da belirtmiş olduğu gibi, bu terim, hâlâ olgunlaşmamış bulunduğu “erken dönemi” olan 1980’lerde belirli bir imâlât prosesinin küresel çaptaki dağılımına atıfta bulunan, pek de dikkat çekmeyen bir “yönetim jargonu”ndan başka bir şey olarak görülmekte olmamakla beraber, bu tarihten sonraki tırmanışı ve aynı zamanda anlam çeperinin de daralarak daha belirgin hâle gelmeye başlaması, diğer bir ifâdeyle “küreselleşme” kavramının ismine lâıyk olacak şekilde “küreselleşmesi”nin 1980’in, dünyanın çift kutuptan tek kutba tahvil olmasının start almaya başladığı bir dönüm tarihi oluşuna dikkat edilmelidir.

I.IV. Saldırgan Küreselleşme; Küreselleştirenler ve Küreselleş(tiril)enler

Yukarıda muhtasaran anlatmaya çalıştığımız Batı-merkezci dünya hükümrânlığı fikri, zamanla Kapitalizm-merkezli bir Batı yayılcılığına dönüşmüş ve Kapitalizm’in tek alternatifini olan Sovyetler’in çöküşü ile de sınır tanımayan bir saldırganlık keyfiyetine bürünmüştür.

Meselâ, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'a göre¹⁰ Küreselleşme, "sınır tanımayan fakat faydaları çok eşitsiz bir şekilde dağıtılmış bir gelişmedir". Bu vaziyet tahtında Küreselleşme gerçekten de, "bu demokrasi çağında" öldü sanılan Kolonyalizm'in yeni bir tarzda formatlanmasından ve daha mütakâmil ve daha müterakkî ve tabiatıyla daha tehlikeli bir biçimde ihyâsından başka birşey olmamaktadır ki, "Küreselleşme, Kolonyalizm'in metamorfozu"dur diyen Jeremy Seabrook'un¹¹ bu iddiasını ve keza, Samir Amin'in, Emperyalizm'in Kapitalizm'in bir aşaması ve hattâ -Lenin'in "Emperyalizm" teorisine atıfta bulunarak- en yüksek aşaması olmadığını, Batı'nın değişmez bir mirası hükmünde bulunduğunu ve Avrupalılar'ın ve onların Amerikalı çocuklarının gezenimizi fethetmelerinin bundan önce de iki safhasının bulunduğunu ve şimdi üçüncü safhasını yaşamakta olduğumuzu, bunun da Küreselleşme'den başkası olmadığını ileri sürmesini¹² de da haklı görmek için icap etmektedir.

Gerçekten de, bütün muğlaklığına karşılık, Küreselleşme'nin ne iddiğini tâyin edebilmek husûsundaki en bâriz karakteristik emârelerinden birisinin, hattâ en başında geleninin, bir yandan demokrasi ve insan hakları gibi insanlık değerlerini yaygınlaştırmak gibi müsbet ve hayırhah bir rol üstlenmesine karşılık, beri yandan da insanlığı, "kazanalar" (veya küreselleştirenler) ve "kaybedenler" (veya küreselleştirilenler) olmak üzere iki ana gruba taksim edebileceğimiz şekilde kutuplaştırmaktadır. Bu vaziyet tahtında, o, hâliyle, nötr olmaktan çıkmakta ve bir "değer hükmü" altına konmaktadır ki, kazananlar tarafından bakınca başka, kaybedenler tarafından bakınca da başka türlü algılanmaktadır. İşte, târifler arasında bâzan uçurum mertebesinde derinleşen farklar da târihi yapanların hangi tarafta bulunmakta olduğuna, daha sahîh bir ifâdeyle, hangi tarafın penceresinden baktığına bağlı olmaktadır. Bilhassa bizim gibi kaybeden ülkeler için burası daha bir ehemmiyet kazanmaktadır; çünkü,

gerçekte ülkesi (ve tabiatıyla halkı da) kaybedenler arasında bulunduğu hâlde muhtelif sebeplere ve sâiklere binâen, kendi ülkesinin ve halkının değil de kazananların safında duranların penceresinden görülen manzara bizzat galiplerinkiyile özdeş olmakta ve hattâ daha ilerilere bile varabilmektedir.

İşte, "saldırgan küreselleşme" (Aggressive Globalism) de tamı tamına budur: Dünyanın bir bölgesindeki insanların diğer bölgelerindeki insanlara âit maddî ve mânevî zenginliklerinin tahrîbi, talanı ve başka bir bölgeye transferi; hürriyet ve istiklâllerinin ihlâli, medeniyetlerinin ve kültürlerinin yıkımı ve/ya ezilmesi; dünyayı bir yanda hep "kazanalar" ve diğer yanda da hep "kaybedenler" olmak üzere iki ana gruba taksim ederek kutuplaştırması!

Saldırgan Küreselleşme, "Küresel Köy"ün (Global Village) Jeremy Brecher'in tâbiriyle "Küresel Yağma" (Global Pillage)¹³ şekline dönüşmesinin almış olduğu en son ve en kıyıcı şekildir.

Gerçekten de, Küreselleşme hakkında muhtemelen en büyük kesinlikle söylenebilecek olan şeylerden birisi, sürekli olarak zenginlerin lehine ve fakirlerin aleyhine çalışan ve değiştirilmesi en azından şimdilik mümkün görünmeyen bir

kültürel ve siyâsî baskı mekanizması ve servet transferi prosedürü şeklinde çalışmakta olmasıdır. Birçok literatürde [msl., Coleman'ın aynı yazısı] "dünyanın ekonomik integrasyonu" gibi çok mâsum bir terim ile ifâde edilen olgu bundan başkası değildir ve gerçekte câri olan "dünyanın ekonomik integrasyonu" değil "dünyanın ekonomik talanı"dır. Bu konuda verilebilecek ve hemen hepsi de bir sır olmayan bu talanın basit bir örneği olmak üzere, 1999 yılında Chrysler and Daimler-Benz firmalarının birleşmesi ile ortaya çıkan muazzam ekonomik güçtür. Bernard L. Robertson'un yazdığına göre¹⁴ bu yeni firmanın yıllık satış cirosu 150 milyar dolar olup toplam çalışan adedi 440.000 kişidir, dünyanın 200 ülkesiyle ticârî bağlantısı vardır ve bunların 34'ünde de üretim yapmaktadır!

Evet, mükerreren, Saldırgan Küreselleşme kısaca bu: Dünyanın bir bölgesinin diğer bölgelerindeki maddî ve mânevî zenginlikleri tahrîbi, talanı ve başka bir bölgeye transferi; hürriyet ve istiklâllerinin ihlâli, medeniyetlerinin ve kültürlerinin yıkımı ve/ya ezilmesi; dünyayı bir yanda hep "kazanalar" ve diğer yanda da hep "kaybedenler" olmak üzere iki ana gruba taksim ederek kutuplaştırması! Yâni, bu olgu, Kürre-i Arz denen tiyatrodadır

sahnelenen ve bir yanda “küreselleştirenler” olarak isimlendirdiğim “kazananlar” ile diğer yanda da “küreselleştirilenler” olarak isimlendirdiğim “kaybedenler”den oluşan iki aktörden müteşekkıl, bugüne kadar görülmüş, en büyük insanlık trajedisidir.

Bizler bu oyunun “kaybedenler” tarafındayız ve bu da bizim açımızdan küreselleşmenin apayrı bir ehemmiyet taşımasına yol açmaktadır; zira, bizler, diğer tarafta dursaydık dahi küreselleşmeye ve onun saldırganlıklarına karşı durmamızı zarûri kılan bir dinî, medeniyetî, geleneği ve tarihi bulunan bir milletiz; ancak ne yazık ki hem en fazla kaybedenlerdeniz, hem de saldırgan küreselleştiriciler karşısında dik durabilmek bir yana, onların basit bir enstrümanı olmaya tâlibiz.

Bu noktada, bundan on yıl kadar önce kaleme aldığım bir makalemde, küreselleşmenin en

tehlikeli yanını, hattâ ona aslı karakterini kazandıran yanını temsil eden “saldırgan küreselleşme” kavramı ile neyi kastettiğimi ve konu hakkındaki kanâatlerimi özetleyebileceğim uzunca bir paragrafı iktibas etmenin faydalı olacağını düşünmekteyim.¹⁵

“... kısaca belirmeliyim ki, Sömürgecilik, ‘ele geçirilen’ bir yerin bütün zenginliklerinin ‘ana-vatan’ denen mıntıkaya zorbalıkla taşınması demek olup, bu pek şerefsiz işin asıl mücidi ve en büyük kompetanı Garp’dır. Garp dünyası bu işin profesörü olmuştur ki, alınlarından silemeyecekleri bir lekedir. Haddi zâtında esas ve hâlis talan da budur: İngilizler, Fransızlar, Portekizliler, İspanyollar, Hollandalılar, Almanlar, İtalyanlar... - saymakla bitesî değil- bu iğrençliğin baş aktörleri; ezilen, sövülen, dövülen, işkencelerle öldürülen, mal ve hizmetleri ve hak ve hürriyetleri zorla ellerinden alınan, hayvanlar gibi çalıştırılan, ırzları târumâr edilen, mâneviyatları zorla ve/veya hîle ve entrika ile tahrip edilen ve değiştirilen, kanları oluk gibi akıtılan, kızları câriye, oğulları köle yapılan; kulakların duymadığı, gözlerin görmediği, kitapların yazmadığı iğrenç metodlarla kökleri kazınıp, Jenosid’e tâbî tutulan zavallı, mâsûm, bi-günah milyonlarca insan, bu rezil ‘talan’ın asla ve kat’a silinip yok edilemeyecek belgeleridir. Bugün ona-buna ‘insanlık’(!?) dersi vermeye kalkışan Garp, önce kendi alınıdaki bu silinmez-kazınmaz lekeyi görmelidir. Amerika’nın kuzeyinde ve güneyinde medenî(?) beyazların uyguladığı jenosidin, talanın, yağmanın he-sâbını kim soracak? Nerede Kuzey Amerika’nın esas sâhibi olan Kızılderililer; kaç kişi idiler, kaç kişi kaldılar? Ya Hindistan’ın, Asya’nın, Afrika’nın, Amerika’nın seneler boyunca Avrupa’ya taşınan zenginlikleri; bu ‘talan’ değil mi? İspanyol İmparatorluğu, Amerika’nın keşfinden sonra oranın bilumum zenginliklerini en hayâsız metodlarla ‘ana-vatan’a taşımadı mı? Onun bilhassa onaltıncı asırdaki safvet ve kudretinin menbâi bu sömürgecilik talanı değil mi idi? Eğer deniz aşırı sömürgeleri olmasa idi, İngiliz Krallığı bir Britanya İmparatorluğu olur muydu? Hele Fransa! 1789’da “Hürriyet, Musavvat, Uhuvvat” (Liberté, Égalité, Fraternité) diye-diye, “İnsan Hakları” diye-diye dünyayı ayağa kaldırdı; sonra da daha “Beyannâme”nin mürekkebi daha kurumadan, sâdece kırk yıl son-

ra, 1829’da, “sömürmek üzere” Cezâir’e yumul! Efendim, bu saydığımız güzel ilkeler ‘insan’lar içindir; ama onlar (Cezâirîliler, Hindliler, Kızılderililer, Karaderililer, Müslümanlar v.s.) insan değil ki. İnsan diye, beyaz, Avrupalı ve dahi Hristiyan olana denir. Ben derim ki ‘talan’ da budur daha da fazlası. Bu konuda Garp sâbıkalıdır ve hiçbir sûrette ibrâ ve müdâfaa edilebilecek bir yüzü yoktur; ancak, gücü dolayısıyla hesap sorulamadığı gibi biz müstağribler de bunu akıl edememekteyiz./...”

Saldırganlaşan küreselleşmenin nelere azmetmekte olduğunu anlayabilmek için onun en önemli fikir babalarından olan Victor Hugo’nun, bütünleşmiş ve birleşik devletler federasyonu formuna dönüşmüş Avrupa’nın Amerika ile elele vermesi sûretiyle dünyayı kolonileştirmeleri hakkında Paris’teki “Barış Kongresi”ndeki açılış nutkündeki şu cümlelerine dikkat etmek faydalı olacaktır:¹⁶

“Siz hepiniz, Fransa, Rusya,

İtalya, Almanya; siz bu kıt'anın bütün milletleri, belirleyici özelliklerinizi veya şerefli bireyselliklerinizi kaybetmeden; Normandiya, Brötanya, Burgonya, Loren, Alsas, bütün eyâletlerin Fransa içerisinde meczolması gibi, çok daha yüksek bir birlik içerisinde meczolduğunuz ve Avrupa kardeşliğini şekillendirdiğiniz zaman bir gün gelecek. Savaş alanları yalnız ticâret için açık pazarlar olduğunda ve zihinler fikirlere açıldığında bir gün gelecek. Mermiler ve bombalar oylarla, halkların evrensel re'yi ile ve İngiltere için Parlamanto, Almanya için Diet ve Fransa için Temsilî Meclis ne ise Avrupa için aynı anlamı taşıyacak olan büyük bir gücün âdil yargısı ile yer değiştirdiği zaman, bir gün gelecek. İki büyük grubun, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birleşik Devletleri'nin, Yaradan'ın bakışları altında, Okyanus'tan karşılıklı olarak ellerini birbirlerine uzattıkları, ürünlerini, ticâretlerini, endüstrilerini, san'atlarını, bilimlerini mübâde-

le ettikleri, küreyi tekrar geri istedikleri, çölleri kolonileştirdikleri, yaratmayı geliştirdikleri görüldüğü zaman bu gün gelecektir”

İşte şimdi bütün dünyanın karşı-karşıya mâruz kaldığı küreselleşmenin kanlı veçhesi bu ve onun en büyük hedefi de İslâm dünyası! Çok zengin olan bu konuyu artık burada ele almayı doğru bulmuyorum; ama şu kadarını belirtmek isterim ki, İslâm dünyasının en büyük zaafı, 11 Eylül ile birlikte açıkça ortaya çıkmıştır ki, “Osmanlı'sız kalmış olmak”tır.

Osmanlı tekrar kurulabilir mi? Bunu kastetmiyorum; demek istediğim şudur ki hiçbir şey için henüz vakit külliye geçmiş değil: Osmanlı yok, ama bir “Ottoman Commonwealth” kurulabilir, kurulmalıdır da; bu sâdece kendimiz için değil, insanlık için de üstümüze bir vecibedir.

Dipnotlar

- 1 Muhtemelen ilk defa Truman'ın sekreteri Dean Acheson tarafından kullanılan “Avrupa İçsavaşları” terimi hakkında kısa bir bilgi için, bkz.: Jürg Martin Gabriel; “War and Peace in Europe: A Liberal Perspective”, ETH (Eidgenössische Technische Hochschule., Swiss Federal Institute of Technology) Zurich, CIS / Center for International Studies, Zurich, Beiträge Nr. 32, Oktober 2000
- 2 Meselâ: Bill Cash; “European Integration: Dangers For the United States”, Chicago Journal of International Law, Chicago, Fall 2000, Vol.: 1, No:2, pp.315-322.
- 3 Meselâ, bkz.: Charles A. Kupchan; “The End of the West” The Atlantic Monthly, November 2002
- 4 Marc Humbert; “Globalisation and Glocalisation: Problems for Developing Countries and Policy” (Supranational, National and Subnational) Implications, Int. Ad.:http://www.finep.gov.br/c&t_no_brasil /estudos/notas_tecnicas/gobalisation_and_glocalisation_8.pdf]. Date of Ret.: 22.11.2001
- 5 Mehmet Altan; “Ekonomik Yönüyle Küreselleşme”, Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla

Küreselleşme içinde, Editör: Cemal Uşak, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2002, s.75

- 6 P. Treanor; “World-nationalism: normative globalism as pan nationalism”, [http://web.inter.nl.net/users/Paul.Treanor/world.nation.html] Date of Ret.: 07.05.2001
- 7 Mesalâ: bkz.: J. P. Kirsch; “Millennium and Millenarianism”, Transcribed by Donald J. Boon, The Catholic Encyclopedia, Volume X., Copyright © 1911
- 8 Arie M. Kacowicz; “Regionalization, Globalization, and Nationalism: Convergent, Divergent, or Overlapping?”, The Helen Kellogg Institute for International Studies, University of Notre Dame, Working Paper Series, Working Paper #262, December 1998, Int. Ad:http://www.nd.edu/~kellogg/WPS/262.pdf, Date of Ret.: 01.07.2002
- 9 Amentahru Wahrab; “Globalism: Pros and Cons”, Paper Presented At 5th Annual Border Subjects Conference, Global Disconnections, Normal, Illinois, Illinois State University, April 26, 2001, Int. Ad.: [http://www.du.edu/~awahrab/Papers/Globalization%20and%20Ideology.pdf], Date of Ret.: 18.12.2002
- 10 Development Without Borders
- 11 Jeremy Seabrook; “The Metamorphoses Of Colonialism”, Globalization, Volume: 1, Issue: 1, Fall 2001, Int. Ad.: [http://globalization.icaap.org/content/v1.1/jeremyseabrook.html]., Date of Ret.: 01.07.2002
- 12 Samir Amin; “Imperialism and Globalization”, Monthly Review, New York, Jun 2001, Vol: 3, Issue: 2, pp.6-24
- 13 Bkz.: Jeremy Brecher and Tim Costello; Global Village or Global Pillage, South End Press, 1998
- 14 Bernard I. Robertson; “The Knowledge Economy and Corporate Globalism”, AAAS Science and Technology Policy Yearbook, 2000, Part: 3, Chp:7
- 15 Durmuş Hocaoglu; “İhtilâfta Rahmet Vardır”, Türkiye Günlüğü, Sayı:18, Bahar 1992, Ankara, s.60-73
- 16 Victor Hugo, Actes et paroles: Avant l'exil (1849-1851), Paris, Fasquelle, 1930, pp.151-162.